

DOROTA A. SIKORA

Uniwersytet Łódzki

ZAMKNIĘTE OSIEDLA MIESZKANIOWE W MEKSYKU I ICH ODDZIAŁYWANIE NA PRZESTRZEŃ MIEJSKĄ (PRZYKŁAD GUADALAJARY)*

Abstract: Private Residential Areas in Mexico and Their Influence on City's Space (The Case Study of Guadalajara). The modern process of urban development is influenced by numerous factors and various forms of spatial development. The determining factors for the development of a whole city are, of course, different for every unit. This is due to their location in settlement structures, as well as to the variety of social and economical structures in a city. One of the factors that influence city's structure is its space and form of development. The spatial structure of a city, meaning ordered systems of economical and social units, as well as their economical and spatial interconnections, also includes location of individual functions in a city. If we consider the type of such function and the structure of usage of urban areas, we can distinguish public and private spaces. Each of these types has a vast influence on the whole system of urban areas, social and economical interconnections between individual areas in a city, as well as on distribution of social groups and the standard of living in a city. The objective of this article is to define most common problems of private spaces in Mexico.

Wstęp

Wobec coraz silniej występujących procesów globalizacyjnych istnieje potrzeba badania i opisywania miast. Miasto, jak wszystko co znajduje się w obszarze wpływu kultury globalnej, skupia wiele procesów formujących przestrzeń bardziej złożonego i rozproszonego terytorium. Miasta stanowią sieć osadniczą, która jest stabilnym elementem struktury przestrzennej całego kraju. Miasto jest także systemem, który działa w pewnym otoczeniu. Cechy tego otoczenia nie są stałe, jednak w istotny sposób wpływają na kształt i strukturę wewnętrzną miasta. Na tę strukturę wpływ ma również funkcjonowanie poszczególnych elementów lub inaczej podsystemów miasta.

* Opracowanie powstało na podstawie badań *Estructura y funcionalidad urbana* przeprowadzonych przez autorkę podczas pobytu na stażu naukowym na Uniwersytecie w Guadalajarze, w Krajowym Instytucie Studiów Regionalnych (INESER) w Meksyku w 2005 r.

Na współczesny proces rozwoju miast wpływa wiele czynników oraz różne formy zagospodarowania przestrzennego. Czynniki determinujące rozwój całego miasta są oczywiście inne w przypadku każdej jednostki. Jest to wynikiem ich lokalizacji w strukturze osadniczej oraz różnorodności struktur społecznych i gospodarczych w mieście. Ustalenie pełnej liczby tych czynników jest bardzo trudne, jednak do najważniejszych można zaliczyć: czynniki demograficzne, społeczne, ekonomiczne, istniejące struktury miejskie, zagospodarowanie, modele użytkowania terenów miejskich oraz gospodarowanie przestrzenią miejską. Równie ważnym czynnikiem wpływającym na rozwój miast jest tworzona przez władze polityka przestrzenna.

Proces rozwoju miasta jest procesem naturalnym, jednak nie przebiega równomiernie w czasie i przestrzeni. Nie jest także zjawiskiem jednopłaszczyznowym. Urbanizacja jest ujmowana zarówno w aspekcie demograficznym, ekonomicznym, społecznym i przestrzennym. Za główny wskaźnik urbanizacji uznano zjawisko koncentracji ludności w miastach, jednak w ostatnich latach zaobserwowano zahamowanie tempa migracji ludności do miast, na rzecz zachodzących w nich przekształceń jakościowych. Zmiana warunków i sposobu życia oraz nowe związki funkcjonalne między poszczególnymi użytkownikami miast świadczą o ich rozwoju. Istotne jest również, jakie działania są podejmowane przez władze lokalne, aby zapobiegać negatywnym skutkom urbanizacyjnym. Władze muszą bowiem racjonalnie zaprojektować swoje działania, aby proces rozwoju miasta nie był zjawiskiem, które wymknęło się spod kontroli i nabrało trudnej do ograniczenia dynamiki.

Jednym z czynników wpływających na strukturę miasta jest jego przestrzeń i forma zagospodarowania. Struktura przestrzenna miasta, rozumiana jako uporządkowane układy jednostek gospodarczych i społecznych wraz z powiązaniem ekonomiczno-przestrzennymi obejmuje także rozmieszczenie poszczególnych funkcji na obszarze miasta. Biorąc pod uwagę rodzaj tych funkcji oraz strukturę użytkowania terenów miejskich można wyróżnić przestrzeń publiczną i prywatną. Każdy z tych rodzajów w znaczny sposób wpływa na cały układ terenów miejskich, powiązania społeczne i ekonomiczne między poszczególnymi obszarami w mieście oraz na rozmieszczenie grup społecznych i warunki życia w mieście.

1. Przestrzeń miasta

Przestrzeń miejską można analizować z wielu punktów widzenia. Liszewski¹ uważa, że przestrzeń miasta to wyróżniający się fragment geograficznej przestrzeni, odznaczający się specyficzną organizacją i fizjonomią oraz sta-

¹ S. Liszewski: *Przestrzeń miejska i jej organizacja*, [w:] *Geografia, człowiek i gospodarka*, A. Jackowski (red.). Kraków 1997, s. 60.

tusem prawnym. Biorąc pod uwagę, że każda działalność człowieka powoduje określone skutki w przestrzeni – tzn. wymaga przeznaczenia terenu pod określone użytkowanie² – przestrzeń jest więc aktywem miasta, elementem jego zasobów i jako taka podlega zarządzaniu. Przestrzeń, jako element zasobów, który nie może zostać w żaden sposób powiększony, jest czynnikiem wpływającym na ocenę miasta z punktu widzenia racjonalności jego zagospodarowania.

Przestrzeń miasta może być różnicowana pod względem cech jakościowych, fizycznych czy też biologicznych. Wyróżniamy przestrzeń społeczną, tworzoną przez ludzi, grupy społeczne czy też systemy działań; przestrzeń ekonomiczną, w której człowiek prowadzi działalność; przestrzeń fizyczną, na którą składają się budynki, urządzenia infrastruktury oraz inne działalności zaspokajające potrzeby ludzi.

Inny podział przestrzeni to podział na przestrzeń publiczną i prywatną. Przestrzeń publiczna to ta, z którą identyfikują się mieszkańcy miasta. Jest dostępna dla mieszkańców najczęściej w sposób nieograniczony i poddawana społecznej kontroli. Solarek³ pisze, że przestrzeń publiczna „jest zazwyczaj domeną władz miejskich, mimo, że czasem prywatny teren, otwarty i udostępniony dla ludzi, ma również cechy przestrzeni publicznej i ze względu na miejsce można go nazwać właśnie przestrzenią publiczną”. Z kolei Wallis⁴ uważa, że przestrzeń publiczna to otwarta przestrzeń o walorach kulturowych, rozpoznanych i nazwanych przez określoną grupę społeczną, która na takim obszarze zaspokaja spontanicznie swoje potrzeby, osiągając jednocześnie poczucie integracji społecznej.

Przestrzeń prywatna natomiast jest wynikiem tematykacji i komercjalizacji przestrzeni w wyniku przemian we współczesnych strukturach miejskich. Do tych przemian niewątpliwie należy wypieranie podmiotów słabszych ekonomicznie przez podmioty silniejsze. Ponadto, zmiany w strukturze demograficzno-społecznej, rozwój przedmieść oraz obawy przed przestępczością powodują zamykanie przestrzeni oraz „kryzys” przestrzeni publicznych.

Przestrzeń prywatna, zbiorowa lub indywidualna, jest poniekąd substytutem tradycyjnej przestrzeni publicznej, mającym zapewnić iluzoryczne bezpieczeństwo, a jej rozwój jest związany z procesami suburbanizacyjnymi w mieście.

Postępujący proces suburbanizacji dokonujący się od drugiej połowy XX w. w miastach meksykańskich, fundamentalnie zmienił tradycyjną przestrzeń miejską. Przede wszystkim wielkie miasta, takie jak: Meksyk, Guadaluajara czy Monterrey, zaczęły charakteryzować się podmiejskimi strefami re-

² M. Kulesza: *Zmiany w użytkowaniu przestrzeni miejskiej obszaru dzielnicy Łódź Bałuty w ostatnim dziesięcioleciu XX w.*, [w:] *Zagospodarowanie przestrzeni miejskiej w Łodzi*, T. Marszał (red.), Biuletyn KPZK PAN, z. 203, Warszawa 2003, s. 7.

³ K. Solarek: *Zieleń w kształtowaniu przestrzeni publicznej, grupowej i prywatnej we współczesnym mieście*. „Urbanista” 10 (22), październik 2004.

⁴ A. Wallis: *Miasto i przestrzeń*. PWN, 1977.

zydencjalnymi. Jednak w dwóch ostatnich dekadach szczególnie widoczne jest odejście od tworzenia na peryferiach miast wielkich jednostek rezydencjalnych na rzecz chaotycznie zaplanowanych w przestrzeni całej metropolii, zamkniętych osiedli mieszkaniowych. Procesowi temu towarzyszy zerwanie ciągłości między poszczególnymi funkcjami miejskimi, jak: rezydencjalna, handlowa, przemysłowa czy rekreacyjna.

Nowy model użytkowania przestrzeni w obrębie metropolii rozwija się w Meksyku dynamicznie od początku lat 80. ubiegłego wieku, oferując społeczności namiastkę bezpieczeństwa oraz poczucie przynależności do wspólnoty, dewalując tym samym rolę przestrzeni publicznej, przedstawianej jako niebezpieczna i niekontrolowana. Jednak pierwsze ekskluzywne zamknięte osiedla, przeznaczone dla klasy wyższej, zaczęły w Meksyku powstawać już pod koniec lat 60. XX w.

2. Osiedla zamknięte w Guadalajarze jako przykład przestrzeni prywatnych

Na obszar metropolitarny Guadalajary (ZMG – Zona Metropolitana de Guadalajara) składa się pięć miast: Guadalajara, Zapopan, Tlaquepaque, Tlajomulco oraz Tonala. ZGM jest drugą co do wielkości aglomeracją w Meksyku, zamieszkałą przez prawie 4 mln ludzi. Liczba ludności wzrasta średnio o 6% rocznie i obecnie zajmuje obszar ponad 45 tys. hektarów. Guadalajara zajmuje centralne miejsce w całej aglomeracji, jest również stolicą stanu Jalisco.

Guadalajara jest metropolią heterogenną, charakteryzującą się dużym rozproszeniem oraz brakiem ciągłości przestrzeni. Cały obszar metropolitarny ma wiele pustych, niewykorzystanych, chaotycznych przestrzeni, które powodują, że przejazd z jednego punktu strefy do drugiego zajmuje wiele czasu. Do końca lat 70. XX w. Guadalajara przeżywała ekonomiczny *boom* związany z rozwojem przemysłu, co spowodowało napływ znacznej liczby nowych mieszkańców. Jednak problemy związane z dużymi różnicami w dochodach ludności, z biedą oraz różnicami w świadczeniu usług komunalnych przez miasto nigdy nie były priorytetami w polityce miejskiej władz lokalnych.

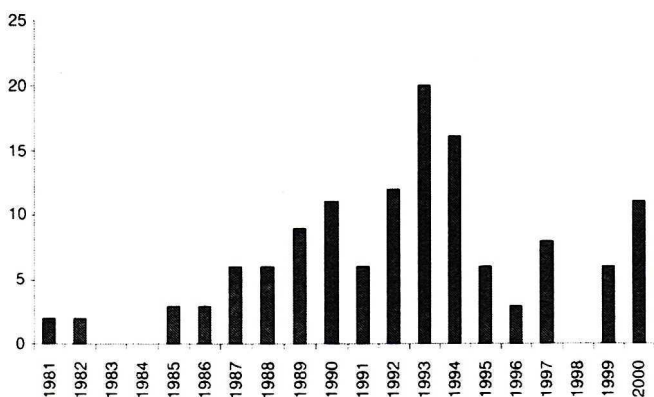
Występujące w Meksyku kryzysy ekonomiczne w latach 80. i 90. XX w. spowodowały wzrost polaryzacji społecznej i przestrzennej. Te obszary, które niegdyś były zamieszkiwane przez klasę średnią, obecnie straciły swoją wartość na skutek degradacji technicznej budynków oraz marginalizacji społecznej. Szacuje się, że prawie 20% mieszkańców całego obszaru metropolitalnego zamieszkuje tereny charakteryzujące się niskim stanem technicznym budynków oraz brakiem wystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną.

Wzrost przestępczości w miastach meksykańskich przynosi zamykanie ulic oraz tworzenie zamkniętych osiedli (*fraccionamientos cerrados* lub *cotos*)

z ochroną oraz kontrolowanym wstępem. Tendencja tworzenia strzeżonych osiedli jest częścią procesów suburbanizacyjnych występujących obecnie w całej Ameryce Łacińskiej. Centra miast są postrzegane jako miejsca o wysokim współczynniku przestępczości, nieatrakcyjne, zanieczyszczone przez miliony samochodów, z wszelkimi problemami miejskimi dzisiejszych czasów. Właściciele domów lub mieszkań znajdujących się w obszarze zamkniętym uznają, że najlepszym zabezpieczeniem ich mienia i życia jest zamknięcie określonej przestrzeni, otoczenie jej murem, z recepcją oraz monitoringiem.

Osiedla zamknięte w miastach meksykańskich obecnie nie dotyczą tylko obszarów rezydencjalnych. W obszarze Guadalajary z powodzeniem funkcjonują duże osiedla powyżej 200 domów, z kilkoma lub kilkunastoma ulicami wewnątrz (*fraccionamientos cerrados*), jak również małe, 50-100 domowe zamknięte obszary z bramą wjazdową i monitoringiem. Liczbę powstających w obszarze metropolitalnym Guadalajary osiedli zamkniętych przedstawia ryc. 1.

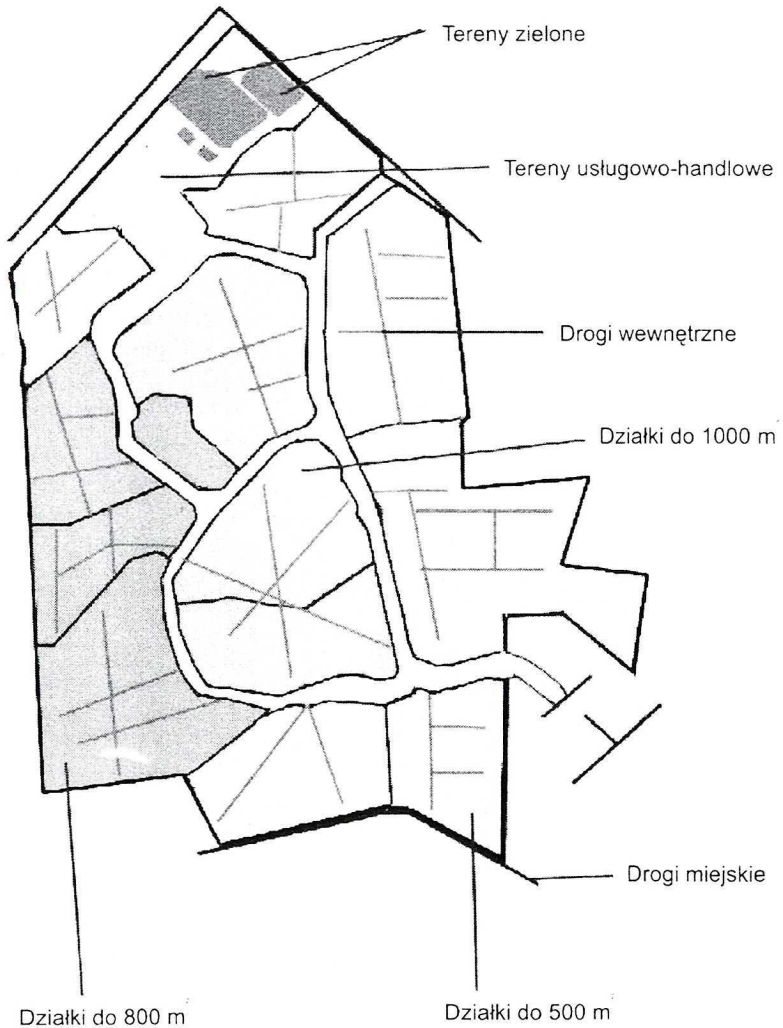
Mimo że osiedla zamknięte w przestrzeni obszaru metropolitalnego Guadalajary mają różne formy i wielkości, ich wewnętrzna organizacja jest podobna⁵. Osoba kupująca dom staje się automatycznie członkiem wspólnoty sąsiedzkiej (*Asociacion de Vecinos*), jest zobowiązana do opłacania kosztów utrzymania części wspólnych osiedla, ochrony oraz kosztów zarządu. Do części wspólnych osiedla może należeć część rekreacyjna (basen czy korty tenisowe),



Ryc. 1. Liczba powstających rocznie osiedli zamkniętych w obszarze metropolitalnym Guadalajary w latach 1980-2000

Źródło: Instituto Nacional de Estadística Geografía e Informática, Guadalajara 2005.

⁵ Por. *Latinoamerica: países abiertos, ciudades cerradas*, Barajas Cabrales L.F. (koordynator). Universidad de Guadalajara, 2002.



Ryc. 2. Przykład organizacji przestrzennej zamkniętego osiedla mieszkaniowego
 Źródło: Opracowanie własne na przykładzie osiedla Puerta de Hierro, [w:] *Latinoamerica: países abiertos, ciudades cerradas*, Barajas Cabrales L.F. (koordynator). Universidad de Guadalajara, 2002, s. 110.

parking, brama wjazdowa, chodniki, skwery itd. Z istniejącej tam infrastruktury mogą korzystać tylko mieszkańcy osiedla.

Role zarządu pełni wybrany spośród mieszkańców komitet (*Comité Directivo*) kierujący sprawami osiedla i reprezentujący mieszkańców w sprawach między nimi a władzą lokalną. Zajmuje się także kwestiami administracyjnymi lub w imieniu mieszkańców zawiera umowę z zewnętrznym administratorem. Biorąc pod uwagę tylko luksusowe osiedla mieszkaniowe, przeznaczone dla osób o najwyższych możliwościach ekonomicznych, często odgrywają one rolę „mini-miasta” w mieście i mają własną ochronę oraz we własnym zakresie świadczą usługi komunalne. Największe w obszarze ZMG tego typu osiedle, Ciudad Bugambilias, ma własną sieć wodociagową z wodą czerpaną z własnych ujęć na terenie osiedla, całkowicie niezależną od sieci miejskiej, własny system ochrony, lokalny transport, centrum handlowe, własny system odbioru śmieci oraz podstację energetyczną podłączoną do federalnego zakładu energetycznego (*Comisión Federal de la Electricidad*).

Zamknięte osiedla mieszkaniowe nie tylko tworzą nową tkankę miejską. Są także czynnikiem powodującym zmiany społeczne. Mury otaczające określoną przestrzeń o kontrolowanym dostępie są w pewnym sensie metaforą procesów zachodzących w całym społeczeństwie. W Guadalajarze sukces zamkniętych osiedli jest spowodowany koniecznością coraz większej ochrony swojej prywatności oraz własności przez samych mieszkańców, na skutek niewydolności jednostek samorządu terytorialnego w zwalczaniu problemów patologii i przestępczości.

Efektom fragmentaryzacji przestrzeni jest tworzenie się obszarów „lepszych” lub „gorszych”, w których warunki zamieszkania istotnie różnią się od siebie. Prowadzi to do segregacji społeczno-przestrzennej, zawłaszczania coraz większej ilości obszarów oraz dezintegracji przestrzeni.

Castells⁶ definiuje segregację jako proces organizowania przestrzeni w wewnątrznie homogeniczne strefy, z jednoczesną dyspersją społeczną występującą między nimi. Ta dyspersja nie tylko jest cechą różnicującą poszczególne obszary, ale także czynnikiem ustalającym hierarchię obszarów w mieście. Procesy segregacji społecznej instytucjonalizują się przede wszystkim za pomocą fragmentacji fizycznej i morfologicznej przestrzeni. Segregację można również rozważać jako czynnik izolujący – dobrowolnie lub przymusowo – poszczególne grupy społeczne. Bez wątplenia jednak w procesie tym pewne grupy społeczne są zmuszone do koncentracji na ściśle zdefiniowanym obszarze, którego pozycja zostaje z góry ustalona.

W miastach meksykańskich fenomen odgradzania się bogatszej ludności od grup słabszych ekonomicznie jest uwarunkowany historycznymi różnicami

⁶ M. Castells : *La Cuestión Urbana*. 1976.

etnicznymi. W czasach Królestwa Nowej Hiszpanii⁷ wiele centrów miast było zamkniętych dla rdzennej ludności, przede wszystkim dlatego, że przynależność rasowa była podstawowym wyznacznikiem ówczesnej pozycji społecznej. Obecnie jednak socjologowie wyraźnie wskazują na nowy model bezpieczeństwa publicznego, jakim jest budowa zamkniętych osiedli mieszkaniowych, zarówno dla klas niższych i średnich, jak również dla klas wyższych. Druga połowa lat 90. XX w. charakteryzowała się głębokim kryzysem ekonomicznym Meksyku, co z kolei spowodowało spadek bezpieczeństwa oraz wzrost liczby przestępstw popełnianych w miastach. Z tego powodu również budowa zamkniętych osiedli stała się w pewnym sensie modna, ale przede wszystkim konieczna. Należy jednak podkreślić, że zamykanie ulic i ogradzanie wydzielonych części osiedli murami lub płotami jest charakterystyczne dla całej Ameryki Łacińskiej i istnieje tam co najmniej od połowy lat 80. XX w. Coraz częściej jednak odchodzi się od postrzegania tego typu konstrukcji, jako przestrzeni przeznaczonych wyłącznie dla osób posiadających bardzo wysokie dochody. To sami mieszkańcy obszarów organizują się w celu odgradzenia się od „normalnego” miejskiego życia dla zapewnienia sobie bezpieczeństwa.

Coraz częściej jednak wskazuje się bezpośrednie negatywne skutki takiej organizacji przestrzeni w meksykańskich miastach. Od strony socjologicznej negatywnym efektem zamykania przestrzeni są trudności w utworzeniu relacji społecznych między przedstawicielami różnych grup społecznych. Ponadto, w zwiększonym stopniu zauważono również tendencje do koncentrowania się patologii społecznych i wzrostu przestępczości w innych obszarach miasta, przede wszystkim w obszarach dostępnych dla wszystkich.

Polityka władz miasta w zakresie zarządzania przestrzenią nie może być postrzegana pod kątem interesów różnych grup społecznych. Powinna zawierać strategię zarządzania przestrzenią oraz tworzenia przestrzeni publicznych zarówno w centrach historycznych, trudnych dzielnicach, nowych osiedlach oraz innych nowych obszarach tworzących się w miastach. Przestrzenie publiczne powinny być rozważane w kontekście funkcji metropolitarnych pełnionych przez miasto, jak również pod kątem układu wszystkich przestrzeni w mieście. Nie ulega wątpliwości, że przestrzeń publiczna jest miejscem, które powinno tworzyć więzi społeczne w mieście. Jest to również obszar, który powinien w pewien sposób integrować tkankę miejską i łączyć poszczególne obszary miasta w pewną określoną całość.

⁷ Nowa Hiszpania – hiszpańska posiadłość kolonialna w latach 1525-1821. Jej stolicą było miasto Meksyk, założone na ruinach azteckiego państwa-miasta Tenochtitlan. Nowa Hiszpania zajmowała tereny dzisiejszego Meksyku aż po Kostarykę na południu, natomiast na północy część terenów Stanów Zjednoczonych (stany Kalifornia, Nevada, Utah, Kolorado, Arizona, Nowy Meksyk oraz Teksas). Rządzona przez vice-królów mianowanych przez królów Hiszpanii.



Fot. 1. Brama wjazdowa i organizacja przestrzeni w jednym z osiedli zamkniętych w Zapopan (obszar metropolitalny Guadalajary)

Tymczasem zamykanie przestrzeni mieszkaniowych można interpretować jako wyznaczenie granic przestrzeni lepszych i gorszych, przeznaczonych dla różnych grup społecznych. Te granice materializują się w postaci murów, płotów, szlabanów i bram wjazdowych i oczywiście jest to tylko fizyczne wyrażenie tego, co od zawsze istniało w relacjach społecznych w każdej przestrzeni. Przestrzeń zamknięta postrzegana jest jednak jako „własna” i często taka specjalizacja jej wykorzystywania tworzy homeogenne grupy mieszkańców na danym obszarze. Coraz częściej firmy deweloperskie, specjalizujące się w budowie ekskluzywnych, zamkniętych osiedli mieszkaniowych, proponują kupno domów czy apartamentów określonym grupom zawodowym. Powstają więc obszary zamieszkiwane przez prawników, lekarzy czy menedżerów wyższego szczebla. Odizolowanie się od innych mieszkańców miasta i stworzenie prywatnej przestrzeni często daje poczucie posiadania pewnego rodzaju przywilejów oraz silnej identyfikacji społeczno-przestrzennej z innymi współmieszkańcami.

Wnioski

Budowa zamkniętych osiedli mieszkaniowych ma obecnie bardzo dynamiczny przebieg. W całym obszarze metropolitalnym Guadalajary obserwuje się nowe inwestycje zawłaszczające ogromną część przestrzeni miasta i oddzielające ją od reszty. Zamiast przestrzeni publicznych coraz częściej powstają obiekty wzorowane na amerykańskich *shopping malls*, grupujące na swoim terenie funkcje rozrywkowe, handlowe i usługowe. Następuje także podział przestrzeni na starą, zdegradowaną, w skład której często wchodzi historyczne centrum miasta oraz na nową, łączącą centrum handlowe i odizolowane, zamknięte, ekskluzywne tereny mieszkaniowe.

Życie miasta koncentruje się więc nie na placach i ulicach publicznych, ale w centrach handlowych i poszczególnych koloniach. Powoduje to dalszą marginalizację grup słabszych ekonomicznie i paradoksalnie zamiast poprawy bezpieczeństwa w mieście, przynosi jego spadek. Nowa organizacja przestrzeni przynosi także przerwanie jej ciągłości i sprawia, że miasto nadmiernie rozrasta się na zewnątrz. Wraz ze wzrostem przestrzeni miejskiej, rosną także koszty utrzymania miasta. W przypadku Guadalajary wiele zamieszkałych terenów na obrzeżach obszaru metropolitalnego nie jest dostatecznie zaopatrzonych w infrastrukturę komunalną.

Zamknięte osiedla mieszkaniowe są w miastach meksykańskich podstawowym elementem segregacji przestrzennej i społecznej. Dotyczy to głównie obszarów metropolitalnych, gdzie różnice ekonomiczne między różnymi grupami społecznymi są szczególnie widoczne. Osiedla takie stały się więc produktem poddanym szerokiemu marketingowi przez firmy deweloperskie, które

prześcigają się w dostarczaniu swoim potencjalnym klientom coraz to nowych usług i zaspokajaniu ich potrzeb. Sprzedaż domu w strzeżonym osiedlu nie jest już niczym nowym, natomiast coraz częściej sektor nieruchomości próbuje stworzyć nową filozofię życia, sprzedając wraz z domem symbol przynależności do ekskluzywnej wspólnoty.

W przypadku obszaru metopolitalnego Guadalajary lokalizacja luksusowych osiedli koncentruje się w centrum handlowym miasta, gdzie tereny są najdroższe oraz na zewnątrz aglomeracji, wzdłuż stanowych dróg łączących większe miasta.

Jednak tendencja oddzielania osiedli mieszkaniowych od przestrzeni publicznych tak w Guadalajarze, jak i w całej Ameryce Łacińskiej, nie dotyczy tylko klas wyższych. W Limie (Peru) np. od kilku lat obserwuje się odgradzanie starych kolonii od reszty miasta, stawianie bram wjazdowych na ulicach i tym samym wyłączenie ich spod zarządzania miasta oraz ogradzanie całych kompleksów mieszkaniowych. Celem jest nie tylko odizolowanie się od wszelkich patologii społecznych, ale także poprawienie warunków zamieszkiwania, przez stworzenie lokalnej wspólnoty dbającej o bezpieczeństwo i czystość. Tam gdzie władze miejskie nie są w stanie zapewnić odpowiednich usług komunalnych, społeczeństwo organizuje się, przejmując obowiązki samorządu terytorialnego.

W Guadalajarze obecnie już brakuje terenów pod nowe budownictwo. Przejazd z jednego końca aglomeracji w drugi zajmuje około 100 min, ulice są zatłoczone, a strefa zurbanizowana coraz bardziej się rozrasta. Konsekwencją takiej polityki przestrzennej w obszarze metropolitalnym Guadalajary będzie, w najbliższych latach, dalsze powstawanie hierarchicznie rozbudowanych struktur osadniczych, o zróżnicowanym poziomie wykształcenia różnych funkcji miejskich, spadek dostępności terenów publicznych, zaburzenie równowagi ekologicznej na terenach zajmowanych na cele osadnictwa oraz coraz wyższe koszty generowane przez miasto na skutek rozbudowy infrastruktury technicznej łączącej poszczególne osiedla położone peryferyjnie z centrum miasta. Opisana tendencja do nadmiernego rozproszenia przestrzeni w miastach meksykańskich nie zostanie więc w najbliższym czasie zahamowana. Jednym z powodów jest brak prowadzenia racjonalnej polityki miejskiej, skoncentrowanej na poszukiwaniu możliwości wykorzystania terenów wewnątrz miasta, restrukturyzacji zbędnych terenów dla funkcji miejskich, rewitalizacji obszarów zdegradowanych oraz poprawie bezpieczeństwa w miastach. Brak skorelowanych polityk w zakresie społecznym, ekonomicznym oraz przestrzennym jest więc główną barierą w reorganizacji przestrzeni. Jest nią jednak także głęboko zakorzenione w kulturze meksykańskiej przekonanie, że należy „pilnować jedynie czubka własnego nosa”, odgrodzić się od wszelkich problemów – dosłownie, jak i w przenośni.